

Vincas URBUTIS

Vilniaus universitetas

LIE. *stūmplis* – K. SIRVYDO PALAIKAS ATGIMUSIOS LIETUVOS KARIUOMENEI

Karo technikos terminas *stūmplis* „šautuvo grūstuvus (ang. ramrod, v. Ladestock, r. шомпол)“ nėra visuotinai pažįstamas, nors jį galima rasti ne viename bent kiek stambesniame lietuvių kalbos žodyne per visą XX a. (iš paskiausių jį turi, pvz., Lyberis LRŽ 1988 725, DŽ³ 1993 740, Piesarskas DALŽ 1998 736). Su valstybės ir sykiu kariuomenės atkūrimu nors ir pasidaręs aktualesnis, šis žodis kariuomenėje, deja, tvirčiau neįsigalėjo ir šiuo metu, po pusamžio okupacijos vėl prireikus lietuviškų karo terminų, jau, ko gero, galutinai yra išstumtas savo konkurento *grūstūvas* „t. p.“ (tik pastarąjį turi Smetona KŽ 1995 88, 351). XX a. žodynų *stūmplis* tikriausiai perimtas iš Prūsų Lietuvos XIX a. antrosios pusės žodynų. F. Neselmas, nors šį žodį duodamas jau atskirai nuo *Stumju* (su jo giminaičiais), vis dėlto įtarė jį galint būti pastarojo vedinį: *Stumplis, io, m der Ladestock an der Flinte (vom vorigen?)* N 505. Panašiai abejodamas su *stūmti* siejo ir A. Leskynas, įrašęs jį tarp nomina instrumenti su priesaga *-lis* (LsB 458). Ir vis dėlto čia netinka įžiūrėti nei tikrą vksm. *stūmti* vedinį, nei priesagą *-lis*. Kaip šis žodis yra iš tikrųjų atsiradęs, padeda išsiaiškinti K. Sirvydo antrasis žodynas, kuriame jis pirmą kartą pavartotas ir iš kurio jį yra paėmęs Neselmas (nenurodydamas, beje, šaltinio įsivestu sutrumpinimu *Sz*, bet tai nevie-nintelis toks atvejis jo žodyne, žr. Blt XXIX 181). O SD yra: *Sztępel do muškietu. Embolium. Stumplis*⁵³⁶⁵ (pan.³⁴³⁸). Iš to matyti, kad *stumplis* – tai Sirvydo perdirbinys, atsiradęs skolinamąjį le. *sztępel* „t. p.“ (/ *stempel*; < v. *Stempel* bei v.v.ž. *stempel*, iš pastarojo ir la. sen. *stempelis*) pseudoetimologiškai susiejus su lie. *stūmti* „grūsti“. Žodį esant svetimos kilmės dar rodo jo pabaiga *-plis*. Tad čia kiek kitokio pobūdžio svetimybė, negu, pvz., to paties Sirvydo *apvažas* „(karo) stovykla“ (SP II 91), vertinys iš le. *obóz* (morfemiškai teisingai suvokto kaip {ob-voz-}).